

Zvonka Zupanič Slavec¹

Poslanstvo Medicinskih razgledov (1962–2022) in znanstvenoraziskovalnega dela na Medicinski fakulteti UL

*The Mission of Medicinski Razgledi (1962–2022) and of Scientific
Research at the Faculty of Medicine at the University of Ljubljana*

IZVLEČEK

KLJUČNE BESEDE: Medicinski razgledi, raziskovalna dejavnost Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani, znanstvenoraziskovalno delo, zgodovina medicine

Medicinski razgledi so študentska recenzirana medicinska revija. Od leta 1962 izhaja štirikrat letno in objavlja raziskovalne naloge študentov, dobitnikov Prešernovih nagrad, pregledne članke z vseh področij medicine in stomatologije, organizacijsko-informativne študentske in splošnomedicinske prispevke. Čeprav študenti pripravljajo revijo nepoklicno, je na visoki strokovni ravni in mednarodno priznana. Od leta 1974 izdaja uredništvo tematske dopolnilne zvezke, od leta 1988 pa tudi učbenike v slovenskem jeziku in zbornike strokovnih srečanj.

ABSTRACT

KEY WORDS: Medicinski razgledi, research activity at the Faculty of medicine at the University of Ljubljana, scientific research, history of medicine

Medicinski razgledi is a peer-reviewed medical journal, edited by students. It is published four times per year, it has been in print since 1962 and includes research papers from students, winners of the Prešeren award, review articles from all fields of medicine and stomatology, organisational-informative student articles and general-medicine articles. Although the students are not professional editors, the journal is of excellent quality and is internationally recognized. Since 1974, they have also been publishing supplements, connected to a specific medical topic, and in 1988, they started publishing textbooks in the Slovenian language, as well as conference proceedings.

¹ Prof. dr. Zvonka Zupanič Slavec, dr. med., Inštitut za zgodovino medicine, Medicinska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Zaloška cesta 7a, 1000 Ljubljana; zvonka.zupanic-slavec@mf.uni-lj.si

UVOD

Želja današnjih medicincev, da mlajšim študentom ponudijo strokovno branje v materinščini, je podobna kot ob nastanku Medicinskih razgledov. Mladi uredniki v tinskem delu z medsebojnim spoštovanjem in zaupanjem ohranjajo s trudom dosežene rezultate svojih predhodnikov. Hvala za zvestobo in iskrene čestitke k trdoživosti, vztrajnosti in predanosti številnim dosedanjim urednikom.

Naj bo še toliko zvenceh mednarodnih medicinskih revij, njihovo vsebino moramo najprej pravilno razumeti in nato uporabljati v dobro svojih bolnikov v maternem jeziku. To je nujna vloga nacionalne revije Medicinski razgledi, ki služi skoraj 2.000 študentom medicine in dentalne medicine na obeh slovenskih medicinskih fakultetah ter še približno 11.000-glavi množici slovenskih zdravnikov in zobozdravnikov, danes še posebej, ker je revija digitalizirana. Tako lahko slovensko govoreči mediciner, zdravnik in zobozdravnik, piše in bere strokovno besedo v lepi materinščini in jo pri vsakdanjem delu uporablja.

ZGODOVINSKI ZAČETKI

Minilo še ni niti stoletje, odkar so slovenski zdravniki leta 1924 dobili prvo stanovsko glasilo, Glasilo zdravniške zbornice. Zdravniška zbornica je leta 1929 kot založnik ustanovila strokovno prilogo Zdravniški vestnik. Izdajateljstvo te periodične publikacije je prevzelo Slovensko zdravniško društvo, finančne vire pa je zagotavljala Zdravniška zbornica. Po drugi svetovni vojni pa se je Zdravniškemu vestniku, ki je bil preimenovan v Zdravstveni vestnik, pridružil še Zobozdravstveni vestnik. Pred letom 1929 so slovenske strokovne prispevke objavljali v hrvaškem Liječniškem vjesniku, ki je bil od leta 1909 uradno glasilo tudi Društva zdravnikov na Kranjskem, ustanovljenega leta 1861, še pred tem pa je bila večina strokovnih objav redkih slovenskih zdravnikov v nemščini v skupnih

glasilih enotnega zdravstva monarhije. Nič čudnega torej, da je po razpadu avstrijske države vsaka nacionalna država težila k pisanju v lastnem jeziku. Tudi medicinci! Bolje bi bilo zapisati še posebej medicinci, saj zaradi znanih političnih razmer po drugi svetovni vojni učbenikov niso mogli uvažati iz tujine, šlo pa je za zdravljenje bolnikov, ki ni smelo biti ogroženo zaradi omenjene politične situacije. Zveza južnoslovanskih narodov je bila dovolj številna, da so študenti na največjih medicinskih fakultetah osnovali samostojna glasila.

Idejno presežni, predvsem pa dovolj agilni in drzni slovenski študenti Jože Lokar, Ciril Godec in somišljeniki so se odločili in ustanovili slovensko študentsko medicinsko revijo. Domiselna kolegica, kasnejša anesteziistka, pa jo je krstila za Medicinske razglede. Pisalo se je leto 1962. Iz političnih razlogov so list opredelili kot Glasilo združenj študentov Medicinske fakultete v Ljubljani in Višje stomatološke šole v Mariboru, čeprav s slednjo niso nikoli kaj posebej sodelovali (1, 2). Združili so se tudi v izdajateljski vlogi. Kot glavni in odgovorni urednik se je v prvi številki podpisal Jože Lokar, pozneje prof. dr. Jože Lokar (1939–1996), psihiater, tehnični urednik je postal Ciril Godec, ki je pozneje prejel Fullbrightovo štipendijo, specializiral kirurgijo in postal ugleden kirurg urolog v New Yorku, sodeloval pa je redakcijski odbor. Revijo je tiskala Triglavska tiskarna v Ljubljani, sedež uredništva je bil na Vrazovem trgu 2 v že takrat znamenitem Pajzlu (glej prvo notranjo stran prve številke Medicinskih razgledov iz leta 1962).

V prvem uvodu so uredniki zapisali, da bodo Medicinski razgledi strokovno glasilo, kjer bodo objavljali najboljša strokovna dela študentov in s tem spodbujali k uspešnejšemu delu na tem področju. Obenem so vabili k sodelovanju tudi svoje učitelje, da bi jim s prispevki pomagali pri študiju težkih poglavij iz učnih programov, za katere ni bilo primerne literature. Hkrati so zapisali, da

bodo Medicinski razgledi »organizacijsko glasilo«, ki bo povezovalo vsa tri združenja (Združenje študentov medicine v Ljubljani, Združenje študentov stomatologije v Ljubljani in Združenje študentov Višje stomatološke šole v Mariboru) in obveščalo bralce o njihovem delu. Temu so še dodali iztočnico, da bodo Medicinski razgledi »politično glasilo, v katerem bodo objavljali aktualna družbenopolitična vprašanja, ki so v neposredni ali posredni zvezi z zdravstvom«, tako pa bi poskušali zapolniti vrzel v vzgoji na fakulteti (3). Iz Lokarjevega uvodnika veje jasna dikcija, premočrtna zamisel in hkrati diplomacija, ki je bila potrebna, da se je dalo varno krmariti med Scilo in Karibdo politično trdih povojnih let.

DELO MEDICINSKIH RAZGLEDOV

Revija od začetka izhaja štirikrat letno, torej bi doslej moralo skupno iziti okoli 240 števil. Nepisano pravilo je bilo, da bi morali zbrati za vsak izvod deset prispevkov. Sestava prvih števil se je še spreminjala in iskala najoptimalnejše razmerje med raziskovalnimi in preglednimi prispevki, zapisi študentov in učiteljev. Svoj čas je terjalo tudi pridobivanje novih sodelavcev iz vrst študentov in učiteljev. Večinoma so v Razgledih objavljali tudi knjižne recenzije. Medicinci so si z angleškimi prevodi vsebin in kratkih povzetkov prispevkov z Razgledi že od samega začetka izhajanja odpirali pot tudi v svet. Izdajateljstvo je uredništvu odpiralo pogled v ekonomijo založništva. Da je prva številka resnični plod entuziazma nekaj zagnancev, kaže dejstvo, da v njej ni niti enega reklamnega sporočila farmacevtske industrije. Že v naslednji ter vseh nadaljnjih številkah pa se pojavijo tudi ta. Mlado uredništvo se je urilo na različnih področjih, vse do samostojnega pisanja, kjer so nekateri uredniki spoznali svoje globlje nagibe za znanstveno-raziskovalno delo ter jih tudi razvijali.

Ne bo odveč, če na tem mestu imenujemo vsaj nekatere urednike iz prvega

desetletja Razgledov, ki so postali ne le dobri strokovnjaki, ampak tudi uveljavljeni pisci in učitelji novih generacij zdravnikov in zobozdravnikov: psihiater Jože Lokar, kirurg urolog v ZDA Ciril Godec, epidemiolog v Kanadi Jure Manfreda, nevrofiziolog in biomedicinski etik Jože Trontelj, plastični kirurg Marko Godina, endokrinologinja Andreja Kocijančič, stomatolog Matjaž Rode, nevrofiziolog Martin Janko, pediatriinja Meta Derganc, farmakolog Lovro Stanovnik, psihiatriinja Martina Tomori, nefrolog Jože Drinovec, patolog Tomaž Rott, patofiziolog Janez Sketelj, čeljustna kirurginja Vesna Koželj in kardiolog Aleš Žemva. Tudi med uredniki iz drugega desetletja Razgledov so nekateri univerzitetni profesorji: internista Rok Accetto in Pavel Poredoš, nevrolog David B. Vodusek, psihiatriinja Marga Kocmur, kardiokirurg Borut Geršak in nevrokirurg Borut Prestor. In tako bi se lahko razgledali skozi nadaljnja desetletja. Med Razgledovci pač niso vedrili povprečneži.

Prostor, namenjen prostim temam, je odseval življenje študentov v različnih obdobjih in s tem ustvarjal kulturno-zdravstveno kroniko medicinskega šolstva in zdravstvene kulture obravnavanega obdobja.

Ob 20-letnici revije so pripravili bibliografijo objav s seznamom strokovnih člankov po predmetih Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani (MFUL) in z avtorskim kazalom (4). Iz seznama je razvidno, da so Razgledi imeli poudarek na preglednih člankih predkliničnih in kliničnih predmetov za oba študijska odseka.

Medicinski razgledi so si pridobili dodaten strokoven pomen z izdajanjem tematskih suplementov. Strokovna srečanja zdravnikov in zobozdravnikov različnih specialnosti so strnili v zbornike. Tako od leta 1974 izdajajo tematske dopolnilne zvezke, npr. Derčevih pediatričnih dnevov (od 1979), Memorialnih sestankov profesorja Janeza Plečnika (od 1981), Tavčarjevih dnevov (od 1983), Oftalmoloških dnevov (od 1984),

Sodobne interne medicine (od 1984), Medicinskega izvedenstva (od 1990), Kongresov otorinolaringologov Slovenije (od 2000), Lige proti epilepsiji (od 1993), Memorialnih sestankov akademika Janeza Milčinskega (od 1996), Infektoloških simpozijev (od 1996) in drugih strokovnih in znanstvenih sestankov, številnih organiziranih v okviru Slovenskega zdravniškega društva in njegovih sekcij.

Učbeniki so najpomembnejši študentovi učni pripomočki. Nič čudnega torej, da so bili ravno študenti pri Razgledih posebej zainteresirani za njihove izdaje. Med učbeniki so v prvih desetletjih izšli med drugim (kronološko) (5–19):

- Temelji klinične hematologije: bolezni krvotvornih organov in celic bele vrste,
- Patologija sečnih poti in moškega spolovila,
- Klinična nevrološka preiskava,
- Arterijska hipertenzija,
- Fiziologija živčevja,
- Revmatologija,
- Ženevske konvencije o zaščiti žrtev vojne,
- Navodila za predpisovanje receptov,
- Rentgenologija: diagnostične slikovne metode in intervencijska radiologija,
- Zdravljenje notranjih bolezni: algoritmi odločanja in ukrepanja,
- Nevrološki pregled novorojenčka,
- Temeljni postopki oživljanja: navodila za vaje,
- Splošna medicinska virologija,
- Imunologija: priročnik za vaje in
- Praktikum ambulantne operacijske kirurgije.

Nekateri učbeniki so doživeli več ponatisov in izpopolnjenih izdaj. Med drugim so pri Razgledih izdali tudi nekaj publikacij v angleškem jeziku.

Ni lahko doseči prepoznavnosti, bransti, spoštovanja in upoštevanja. Medicinski razgledi so z vztrajnim delom nadgrajevali svojo raven, se razvili iz »učnega pripomočka«, polnega preglednih člankov, kot je zapisano v uvodniku prve številke, v reviji,

ki je v svoje vrste privabljala vedno nove sodelavce, tankočutne za potrebe časa, vsebinske in oblikovne posodobitve. Najvišjo naklado je revija dosegla leta 1983, ko so jo tiskali v 3.500 izvodih. Še kot študentka se spominjam, da je bilo ob koncu 70. let njeno naročanje za bruce obvezno, nato pa smo običajno kar ostali naročniki in nekateri Razgledove članke uporabljali za pravo malo študijsko biblijo. Današnja naklada je manjša in znaša 1.800 izvodov. Revija je skozi desetletja z zunanjimi recenzenti pridobila kakovost, indeksirajo pa jo zbirke, kot so Biomedicina Slovenica, Chemical Abstracts, Bowker International, Biological Abstracts in druge. Pri tem zaradi problema kritične mase ne gre prezreti pomanjkanja recenzentov, še posebej za redka medicinska področja.

Ker sodobna informacijska družba ponuja vse bolj praktične poti do znanja, v javnosti pa nasploh vladajo načela utilitarizma, se tudi Medicinski razgledi odločajo za celovito izhajanje na medmrežju. Sodobne trende bomo s historične oddaljenosti morali tudi ovrednotiti; presoditi, ali bodo elektronski zapisi prav tako preživeli tisočletja, kakor to velja za knjige. Tudi Medicinski razgledi iščejo nove poti, ki ustrezajo predvsem potrebam sedanjega in prihodnjega bralca. Razgledi so si utrdili mesto med slovenskimi medicinskimi revijami. Humorno plat svojega življenja in dela študenti medicinske fakultete objavljajo dandanes v publikaciji Erektor, katerega predhodniki sta bili glasili medicinske fakultete Š. č. e. n. e. in Appendix, Razgledi pa ohranjajo renome resne in ugledne študentske medicinske revije, katere Razgledovci ostajajo zvesti svojemu poslanstvu (1).

ZNANSTVENORAZISKOVALNO DELO

Prešernove raziskovalne naloge so študenti MFUL pripravljali od leta 1949 (20). Medicinski razgledi so nudili študentom, ki so se prvič srečali s pisanjem raziskovalnega

prispevka, priložnost, da ga s pomočjo potrpežljivih in vedno na nasvet pripravljenih urednikov tudi objavijo. S tem študenti niso promovirali le svojega raziskovalnega dela, ampak tudi navduševali druge. Tako so Razgledi pomagali vzgajati nov znanstvenoraziskovalni in strokovni kader.

Leta 1989 je MFUL vpeljala Kongres študentov raziskovalcev Medicinske fakultete. Prvo leto ga je vodila mikrobiologinja prof. dr. Marija Gubina, nato pa sta vse do leta 2007 kongres zaporedoma vodila profesorja Dušan Sket in Zvonka Zupanič Slavec (slika 1). Potekal je s pripravo pov-

zetkov raziskovalnih nalog v slovenskem in angleškem jeziku, ki so bili objavljeni v vsakoletnem zborniku, poleg tega pa smo v avli Medicinske fakultete za dva tedna razstavili panoje s predstavitvijo posameznih raziskav (slika 2). Na kongresu so študentje predstavili svoje naloge in smo mentorji ter vodje vodili razprave. Leta 2007, ko je potekal 19. zaporedni Kongres študentov raziskovalcev Medicinske fakultete, so njihovo organizacijo prevzeli študenti in ga preimenovali v Študentski medicinski raziskovalni kongres (ŠMRK). Leta 2010 so na pobudo Medicinskih razgledov razširili

Slika 1. Prodekan prof. dr. Dušan Sket odpira 3. raziskovalni kongres študentov medicine v slovesnem vzdušju ob glasbenem nastopu (arhiv Dušana Sketa, leto 1991).

Slika 2. Razstavljeni panoji v avli Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani, s predstavitvami posameznih raziskav, ki so bile vključene v Kongres študentov raziskovalcev Medicinske fakultete (fotografija Jelke Simončič).

kongres s študenti mariborske medicinske fakultete in z drugimi fakultetami z raziskovalnim delom v biomedicini. Kongresi so potekali podobno kot prej s kratkimi predstavitvami tem raziskovalnih nalog, z diskusijami, izmenjavo različnih idej in raziskovalnih interesov ter predstavitvijo plakatov.

Uredništvo Medicinskih razgledov je v drugem desetletju 21. stoletja začelo organizirati tudi različne dogodke: delavnice in predavanja na temo pisanja medicinskih prispevkov, predavanja o izvedbi raziskovalne naloge in pisanju Prešernovih nalog itd. Dnevi Medicinskih razgledov so pripravili tudi večje simpozije, kot je bil recimo Etika v medicini leta 2012. Medicinski razgledi organizirajo Sejem študijske literature, ki pomaga študentom z lahkoto in ugodno priti do potrebne študijske literature in zapisov (21). V zadnjih nekaj letih se zaradi epidemije koronavirusne bolezni 2019 ni izva-

jalo nobenih novih dogodkov, so pa v tem času izšli zbornik za Schrottove dneve 2021, vse redne številke revije in ponatis učnega pripomočka Specialne anamneze in statusi.

ZAKLJUČEK

Čas je s svojimi spremembami, ki jih spremljamo tudi v svetu, prinesel številne novosti tudi v Medicinske razglede. Prožni mladi uredniki jih vedno znova oblikujejo v ustrezno vsebino in obliko, ki kakovostno nagovarja študente medicine in dentalne medicine. Učitelji in asistenti Medicinske fakultete v Ljubljani smo iskreno ponosni na sodelavce Medicinskih razgledov, ki predano bdijo nad kakovostno pripravo svoje revije, primerne potrebam časa in študentov, ki jih poleg študija zanima raziskovalno delo v medicini in bioznanosti. Iskrene čestitke Razgledovcem in naj se žlahtna tradicija raziskovanja in objavljanja nadaljuje in nadgrajuje.

LITERATURA

1. Zupanič Slavec Z. Peščena ura je odmerila 40 let. V: Medicinski razgledi: štirideset let! Ljubljana: Med Razgl.; 2002. p. 65–9.
2. Medicinski razgledi: medicinski pregledni, strokovni in raziskovalni članki. Med Razgl. 1962; 1 (1): 3
3. Naši reviji na pot. Med Razgl. 1962; 1 (1): 3.
4. Seznam objavljene literature. 20 let. Letnik 1–19, 1962–1980. Med Razgl. 1980; 20: 67–128.
5. Bohinjec J. Temelji klinične hematologije: bolezni krvotvornih organov in celic bele vrste Med Razgl. 1976; 15 (4 Suppl): 1–130.
6. Mašera A. Patologija sečnih poti in moškega spolovila. Ljubljana: OO ZSMS Medicinske fakultete; 1981.
7. Lavrič A. Klinična nevrološka preiskava. Ljubljana: OO ZSMS Medicinske fakultete; 1983.
8. Jezeršek P, Accetto R, Čibic B, et al. Arterijska hipertenzija. Ljubljana: OO ZSMS Medicinske fakultete; 1987.
9. Štručl M. Fiziologija živčevja. Ljubljana: OO ZSMS Medicinske fakultete; 1989.
10. Pirnat V, Sentočnik J. Revmatologija. Ljubljana: OO ZSMS Medicinske fakultete; 1989.
11. Dolenc A ed. Ženevska konvencija o zaščiti žrtev vojne. Ljubljana: OO ZSMS Medicinske fakultete; 1989.
12. Budihna M. Navodila za predpisovanje receptov. Ljubljana: Medicinski razgledi; 1990.
13. Tabor L ed. Rentgenologija: diagnostične slikovne metode in intervencijska radiologija. Ljubljana: Medicinski razgledi; 1990.
14. Keber D, Fras Z ed. Zdravljenje notranjih bolezni: algoritmi odločanja in ukrepanja. Ljubljana: Medicinski razgledi; 1993.
15. Neubauer D. Nevrološki pregled novorojenčka. Ljubljana: Medicinski razgledi; 1997.
16. Pečan M, Vlahovič D ed. Temeljni postopki oživljanja: navodila za vaje. Ljubljana: Medicinski razgledi; 1997.
17. Koren S, Avšič-Župevc T, Drinovec B, et al. Splošna medicinska virologija. Ljubljana: Medicinski razgledi; 1998.
18. Kotnik V. Imunologija: priročnik za vaje. Ljubljana: Medicinski razgledi; 2001.
19. Smrkolj V. Praktikum ambulantne operacijske kirurgije. Ljubljana: Medicinski razgledi; 2001.
20. Dekleva T. Petdeset let podeljevanja Prešernovih nagrad študentom Univerze v Ljubljani. Kronika : časopis za slovensko krajevno zgodovino. 1999; 47 (1–2): 169–78.
21. Illovar S, Dovč A. Društvo Medicinski razgledi – strokovna medicinska revija in še marsikaj. Isis. 2012; 21 (11): 92.